

BO'LAJAK QISHLOQ XO'JALIGI MUTAXASSISLARIDA KASBIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH

*Д.А.Буранова.
D.A.Buranova.*

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalari instituti o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada bo'lajak qishloq xo'jaligi mutaxassislarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish, ularning kasbiy faoliyatida axborot texnologiyalarni joriy etishning ahamiyati va uning qay darajada muhimligi haqida so'z boradi.

Аннотация. В данной статье речь идёт о важности и степени развития профессиональной компетентности будущих специалистов сельского хозяйства, внедрения информационных технологий в их профессиональную деятельность.

Abstract. This article talks about the importance and extent of the development of professional competence of future agricultural specialists, the introduction of information technologies in their professional activities.

Kalit so'zlar: Ta'lim sohasi, mutahassis, qishloq xo'jaligi sohasi, kasbiy faoliyat, kompetensiya, kasbiy kompetensiya, qobiliyat darajasi, raqamli texnologiyalar, raqamlashtirish, iste'molchi, intellektual fermer.

Ключевые слова: Сфера образования, специалист высшего, аграрная сфера, профессиональная деятельность, компетенция, профессиональная компетентность, уровень способностей, цифровые технологии, цифровизация, потребитель, интеллектуальный фермер..

Key words: Sphere of education, specialist of higher education, agricultural sphere, professional activity, competence, professional competence, ability, level of abilities, digital technologies, digitalization, consumers, farmer, intellectual farmer.

Mamlakatimiz ta'lim sohasida salmoqli ishlar amalga oshirilayotganligi hech kimga sir emas. Ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlashning maqsadli yo'nalishlarini aniqlash, ayniqsa, pedagog kadrlarning kasbiy malakalari va bilim saviyasini uzluksiz yuksaltirish eng dolzarb masalalardandir. Jahon ta'lim tizimida fan va innovatsiya faoliyatining yutuqlaridan keng foydalanish, jamiyat va davlat hayotining barcha sohalarini izchil va barqaror rivojlantirish mamlakatning munosib kelajagini barpo etishning muhim omili bo'lib bormoqda. Yaponiya, AQSH, Finlandiya, Koreya, Rossiya, Xitoy kabi davlatlarda yuqori kasbiy kompetentlikka ega, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga rivojlanishning asosiy yo'nalishi sifatida qaralib, ta'limda innovatsion texnologiyalarni, shu jumladan, o'qitishning zamonaviy, interaktiv va ijodiy uslublarini keng joriy etilishi ta'minlanmoqda.

Mutaxassislarning bashorat qilishicha, 2050 yilga borib aholi soni 2 milliard kishiga oshadi. Dunyo aholisi ochlik muammosiga duch kelmasligi uchun oziq-

ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmini oshirish zarurati paydo bo'ladi. Demak, qishloq xo'jaligi mutaxassislariga talab katta bo'ladi.

Albatta, sanoatni global o'zgarishlar kutmoqda. Eng yangi texnologiyalar ishlab chiqarish faoliyatiga muvaffaqiyatli joriy etilayotgani inson mehnatini yengillashtirib, fermer xo'jaliklari samaradorligini bir necha barobar oshirish imkonini bermoqda. Mutaxassislar haqiqiy professional mavqeini saqlab qolish va mehnat birjasida doimo talabga ega bo'lish uchun o'zlarining bilim va ko'nikmalarini kengaytirishlari kerak.

Hech kimga sir emaski, yildan yilga ko'plab mutaxassisliklar o'z ahamiyatini yo'qotib bormoqda. Qishloq xo'jaligi bilan bog'liq kasbni o'rganishni tanlagan odamlar kelajakda talab yo'qolib qolishdan qo'rqishadi. Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yaqin kelajakda qishloq xo'jaligi va qishloq xo'jaligi profilidagi ko'plab kasblarga talab ortib boradi, bu esa ushbu sohadagi mutaxassis hech qachon ishsiz qolmasligini anglatadi.

Agrosanoat kompleksi O'zbekiston iqtisodiyotining eng muhim sohasidir. Agrar islohotning hozirgi bosqichi inqirozdan chiqish zarurati tufayli kadrlar siyosatiga alohida talablar qo'yimoqda. Shu nuqtai nazardan, qishloq xo'jaligi sohasida yetuk professional mutaxassis qanday bo'lishi kerak degan savol dolzarbdir. Bugungi kunda ish beruvchilar xodimlarga qo'yiladigan talablarni belgilashda, o'z tanlovlarida talabaga o'qitilgan fanlar ro'yxatiga emas, balki uning qobiliyatlari va shaxsiy fazilatlari bilan birgalikda ega bo'lgan vakolatlarga asoslanadilar.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi nafaqat iste'mol qilinadigan axborot hajmining ortishiga, balki uning tez eskirishiga va doimiy yangilanishiga olib keldi. Bunday sharoitda kasbiy faoliyatning samaradorligi bir marta va umuman berilgan ma'lumotlarga ega bo'lishga emas, balki axborot oqimlarini boshqarish qobiliyatiga, tashabbuskorlikka, muammolarni hal qilish qobiliyatiga, yetishmayotgan bilimlarni izlash va ulardan foydalanish qobiliyatiga bog'liq. Qishloq xo'jaligi oliygohi bitiruvchisining kasbiy kompetensiyasi tarkibi kognitiv-faollik, motivatsion-qiyamatli, reflektiv-kommunikativ komponentlarni o'z ichiga oladi. Kasbiy kompetensiya umumiy kasbiy va maxsus bilimlarni olish va takomillashtirish qobiliyatini o'z ichiga oladi; rahbariyat, hamkasblar bilan muloqot qilish qobiliyati, hujjatlar bilan ishlash malakasi, turli manbalardan olingan ma'lumotlar; texnologik jarayonlarni ishlab chiqish, ishlab chiqarish loyihalarini yaratish ko'nikmalari. Kasbiy kompetentlik bilimlarni doimiy ravishda yangilab turish, kasbiy muammolarni muvaffaqiyatli hal qilish uchun mutahassislik bo'yicha yangi ma'lumotlarga ega bo'lishni anglatadi. Kasbiy kompetentlik ma'lum bir kasbiy muhitda muvaffaqiyatli mehnat faoliyatiga, tegishli kasblar doirasida mehnatning sifati va ishonchliligini ta'minlashga qaratilgan.

Xo'sh kompetensiya nima?

Kompetensiya - bu muayyan faoliyat sohasidagi ishlarni samarali va sifatli bajarish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va tajribaning mavjudligi. Bu

kontseptsiya nafaqat maxsus ko'nikma va bilimlarni, balki ish jarayonini to'g'ri tashkil etish, oqilona qarorlar qabul qilish va ularning oqibatlarini oldindan ko'ra bilish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi.

“Kompetensiya” atamasi lotincha compens soʻzidan olingan boʻlib, “mos”, “qobiliyatli” yoki “moslashgan” deb tarjima qilinishi mumkin.

Mutaxassisning malakasi ishda ham, hamkasblar bilan muloqotda ham namoyon bo'ladi, shuning uchun mehnat jamoasidagi barcha odamlar ushbu xususiyatga ega bo'lishlari muhimdir. Shu bilan birga, zarur bilim va ko'nikmalar to'plami nafaqat faoliyat sohasi, balki ma'lum bir mutaxassisning kasbiy vazifalari bilan belgilanadi. Shuningdek har qanday tashkilotning muvaffaqiyati uchun yangi xodimlarni yollash jarayonida ularga tegishli talablar to'plamini taqdim etish muhimdir.

“Qobiliyat” va “kompetentlik” o'rtasidagi farqlar qanday?

Ko'pincha “qobiliyat” va “kompetentlik” so'zlari chalkashib ketadi. Keling, ularni har doim to'g'ri ishlatish uchun ularning ma'nosi qanday farq qilishini ko'rib chiqaylik. Boshlash uchun, turli mualliflar ushbu tushunchalarning talqiniga turli yoʻllar bilan yondashishlarini aniqlab olish kerak, ammo umuman olganda, ularning ta'riflarini quyidagicha shakllantirish mumkin:

- kompetensiya - faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va shaxsiy fazilatlar yig'indisi;

- kompetentsiya - bu xodimning o'z lavozimi yoki shaxs yaxshi biladigan bir qator masalalar doirasidagi majburiyatlari va vakolatlari to'plami.

Kompetentsiya xodimning ishga qanchalik mos kelishini tavsiflaydi. Shuningdek kompetentsiya muayyan masalalarni hal qila oladimi yoki yo'qligini aytadi. Agar xodimda malaka bo'lmasa, u shunchaki ish bilan shug'ullanmaydi yoki uni yomon bajaradi. Agar ma'lum bir faoliyat xodimning vazifalari yoki texnik topshirig'iga kiritilmagan bo'lsa, ular bu faoliyat uning vakolatidan tashqarida ekanligini aytishadi.

Shunday qilib, qishloq xo'jaligini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlarini va qishloq xo'jaligi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini hisobga olgan holda, ularning mutahassislar tayorlashda yaxshi natijaga erishishi uchun kasbiy tayyorgarlik jarayonini alohida e'tibor qaratish, kasbiy va kommunikativ tajribani to'plash, kasbni egallashga hissiy tayyorgarlik, bo'lajak qishloq xo'jaligi mutaxassislarining shaxsiy va kasbiy harakatchanligini inqirozga qarshi ta'lim va zamonaviy ta'limda bo'lajak qishloq xo'jaligi mutaxassislarining kasbiy malakasini oshirish tizimini joriy etish elementlari mavjud.

Ushbu shartlarning birligidan maqsad umumiy pedagogik vazifani hal qilish – ta'lim dargohida o'z mintaqasida kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan qishloq xo'jaligi mutaxassisini tayyorlashdir. Qishloq xo'jaligi mutaxassislarini tayyorlash muammosini hal qilishda uni hal qilishning ichki va tashqi vositalari muammosini hisobga olish kerak.

O'quv dasturlarini modellashtirishda, birinchi navbatda, ta'lim va amaliyot jarayonida erishish kerak bo'lgan maqsadlarni aniqlash, shuningdek kasbiy

faoliyatga qo'yiladigan talablar asosini tashkil etuvchi mutaxassislar faoliyatining kasbiy ahamiyatli tarkibiy qismlarini belgilash kerak. Qo'yilgan maqsad zamon talabiga mos yetuk mutaxassisni tayyorlashdir. Yosh mutaxassisning shaxsiyati mezbon jamiyatda o'zini o'zi anglashga qaratilgan axloqiy kasbiy faoliyatga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Ta'lim va tarbiyaning maqsadlari jamiyatning shaxsning intellektual, qadriyat yo'nalishlariga, uning kasbiy fazilatlariga bo'lgan ijtimoiy da'volariga muvofiq belgilanadi.

Shu bilan birga, oliy o'quv yurtlari bitiruvchilarining kasbiy va shaxsiy kompetensiyalari sifatini oshirishga qaratilgan yangi davr talablariga javob beradigan mutaxassislarni tayyorlashga hissa qo'shadigan bo'lajak qishloq xo'jaligi mutaxassislarning malakasini oshirish jarayonini o'zgartirish zarur.

Shunday qilib, "kasbiy rivojlanish" tushunchasi bo'lajak qishloq xo'jaligi mutaxassislari malakasini samarali rivojlantirish uchun ta'lim dargohlarida maqsadli ravishda yaratilgan pedagogik shart-sharoitlarning birligini tashkil etish ma'nosini o'z ichiga oladi, degan xulosaga kelish o'rinlidir.

Qishloq xo'jaligi sohasidagi jismonan og'ir va qattiq mehnat bilan bog'liq bo'lgan an'anaviy g'oyalar o'tmishda qoldi. Shuningdek hozir zamonaviy qishloq xo'jaligini IT texnologiyalaridan keng foydalanmasdan tasavvur qilish qiyin. Muvaffaqiyatli ishlash va jahon yutuqlari bilan o'z vaqtida tanishish uchun zamonaviy axborot-kommunikatsion texnologiyalari va chet tillarini bilish zarur. Iqtisodiyotning jadal rivojlanishi ishchilarning kasbiy qobiliyati va raqobatbardoshligini taqozo etdi. Bu o'zgarishlar muqarrar ravishda insonning kasbiy hayotida juda ko'p muammolarni keltirib chiqardi.

Hozirgi zamon jamiyati qishloq xo'jaligi oliy o'quv yurtlari bitiruvchilaridan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi sohasida chuqur nazariy va amaliy bilimlarni talab qilmoqda. Sivilizatsiyalashgan, yuqori darajada rivojlangan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini shakllantirish va rivojlantirish muvaffaqiyati ko'p jihatdan ularning kasbiy mahoratiga, shaxsiy va ijtimoiy yetukligiga bog'liq. Shu jumladan tarmoqning rivojlanish darajasi bilan birga qishloq xo'jaligi mutaxassislarga qo'yiladigan talablar darajasi ham ortib bormoqda, bu esa mutaxassislar tayyorlash strategiyasining o'zgarishiga jiddiy ta'sir etmoqda. Bu, ayniqsa, inqiroz hodisalarini keskin boshdan kechirayotgan qishloq xo'jaligi sohasida dolzarb va muhim ahamiyatga ega.

Serquyosh va qulay iqlim sharoitiga ega bo'lgan O'zbekistonimizning serhosil yerlaridan yanada unumli foydalanish imkoniyatlari juda kengdir. Zero, xalq, dehqon boy bo'lsa, davlat ham boy bo'ladi. O'zbekistonda qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi hayotiy va aniq vazifalarga boy ekanligi, mana shunday ezgu maqsadlarga qaratilgani bilan ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Sh.M.Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. / Toshkent: "O'zbekiston", 2017.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. M. Mirziyoyevning 2020 yil 24 yanvarda Oliy Majlisga yo'llagan Murojaatnomasi.«Xalq so'zi», 2020.25.01

3. B.Qulmatova. D.Buranova. "Avtomatlashtirilgan ofis texnologiyalari (Automated office technologies)". Global Congress of Contemporary Study virtual conference 2020 Multidisciplinary International Scientific Conference Pune, M.S, India www.econferenceglobe.com. November 7 th, 2020.
4. B.Qulmatova. D.Buranova. "Ta'lim jarayonida elektron ta'lim va ananaviy ta'limning integratsiyasi". NamDU ilmiy axborotnomasi. 2020 .2-son. 366-373 bet.
5. Н.Каримов, Б.А.Кулматова, Д.Буранова. "Ақлли қишлоқ хўжалигини юритишда рақамли технологияларнинг жорий этиш масалалари". «The XXI Century Skills for Professional Activity» International Scientific-Practical Conference. TASHKENT, UZBEKISTAN 2021, MARCH 15.
6. Б.Кулматова, З.Запаров, Д.Буранова, "Способы защиты от интернет-мошенничеств". Научно-методический журнал "Academy". Россия. 2019 декабрь.
7. Б.Кулматова, Д.Буранова, "Требования к созданию электронных образовательных ресурсов и технологии их использования". Научно-методический журнал "Academy". Россия. 2019 июль.
8. Н.Каримов, Б.А.Кулматова, Д.Буранова. "Қишлоқ хўжалигида рақамли технологияларнинг жорий этиш масалалари". Academic research in educational sciences volume 2 | issue 3 | 2021.
9. B.Qulmatova. D.Buranova. "Oliy ta'limda zamonaviy ta'lim texnologiyarini qo'llashning afzalliklari". Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендирий³. Nukus. 3/4-2022 жыл. ISSN 2181-7138. Илимий-методикалық журнал. 56-59 betlar.
10. R Jo'raqulov, D Sh Toshpo'latov (2021). [Matematika fanini o'qitishda ajdodlar merosi](#). *Academic research in educational sciences*, 2(6). 287-292.
11. S.A. Akbarov, D Sh Toshpo'latov, R Jo'raqulov. (2021). [Matematik ta'lim: o'qitishda innovatsion usullar](#) 2 (7), 103-111
12. Д. Ш Ташпулатов, ТК Халматов. [Вопрос перехода на " умные" принципы управления высшим образованием](#). Гродно: ГГАУ. 2021